

TÜRK MİNYATÜR SANATI'NIN GÖRSEL SANAT ÖĞRETİMİNDEKİ YERİ

The Place Of Turkish Miniature Art In Visual Art Teaching

Öznur MACİT

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi, Resim İş Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi.
Sivas/Türkiye

ORCID: 0000-0002-4584-2936

Dr. Öğretim Üyesi Okan BOYDAŞ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Sivas/Türkiye,
ORCID: 0000-0002-3267-1058

Cite As: Macit, Ö. & Boydaş, O (2021). "Türk Minyatür Sanatı'nın Görsel Sanat Öğretimindeki Yeri", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 7(41): 221-225.

ÖZET

Batı resim sanatı değerleriyle önemini kaybeden Türk Minyatür Sanatı geri planda kalmış ve unutulmaya yüz tutmuş geleneksel el sanatlarımızdan biri olmuştur. Özellikle Görsel Sanatlar öğretiminde kendi milli sanat değerlerimizden olan Türk Minyatür Sanatına ne kadar sahip çıkıyoruz veya bunu gelecek nesillere ne kadar iyi anlatıyoruz sorusu bu çalışmanın çıkış noktası olmuştur. Bununla ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığı Görsel Sanatlar Öğretim Programı ele alınmış ve ilgili kazanımlar incelenmiştir. Çalışmada Minyatür sanatının tarihi serüveni ile ilgili bazı kesitlere de yer verilmiştir. Aynı zamanda ortaokul resim iş müfredatındaki yeri ve önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Öğretim programının ortaokul kademesi belirlenmiş, kültürel miras öğrenme alanıyla da sınırlı tutulmuştur. Bu amaçla ilgili kaynaklar taranarak belirli bir düzen içerisinde aktarılmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemi ve doküman analizi tekniği ile oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Minyatür, Minyatürün Öğretimdeki Yeri, Öğretim Programında Minyatür

ABSTRACT

Turkish Miniature Art, which lost its importance with the values of Western painting, has remained in the background and has become one of our traditional handicrafts that has sunk into oblivion. The question of how much we protect Turkish Miniature Art, which is one of our national artistic values, especially in the Visual Arts education, or how well we explain it to future generations, has been the starting point of this study. In this regard, the Visual Arts Education Program of the Ministry of Education has been handled and the related achievements have been examined. In the study, some sections about the historical adventure of miniature art are also included. At the same time, attention has been paid to its place and importance in the secondary school painting job curriculum. The secondary school level of the curriculum has been determined, and it is also limited to the learning area of cultural heritage. For this purpose, related sources were scanned and transferred in a certain order. The study was created with qualitative research method and document analysis technique.

Keywords: Miniature, The Place Of Miniature In Teaching, Miniature In The Curriculum.

1. GİRİŞ

İnsan tarih boyunca kendini ifade edebilmek için çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Mağara duvarlarına yapılan resimler, ilkel insanların çıkardıkları sesler, kullanılan harfler yazılar, kitaplar, jest mimik hareketleri, mimari yapıtlar vb. gibi. Örnekler genişletilebilir bunların hepsi bir iletişim kurma çabasının ürünüdür. Ve insan iletişimini daha etkili yapabilmek içinde kendini geliştirmiştir, kullandığımız sözlü, yazılı, görsel elektronik iletişim öğeleri bu gelişimin sonucudur. Minyatür resmi de bir sanat, bir iletişim aracı, tarihi belge, kitapları görselleştirme, konuyu anlatma yönüyle tarih sahnesinde yerini almıştır.

"Minyatür, tanım olarak kitapların görselleştirilmesi için kullanılan resmidir, Minyatür olarak isimlendirilmesi ise "minum" denilen kırmızı boyadan kaynaklanmaktadır" (Turani, 2014,96). Ancak minyatürün tanımının oluşmasında "kullanılan malzeme ve dönemlerde dikkate alındığında bu sanatın sadece kitaplarda kullanılan bir sanat olmadığı görülmektedir" (Konak, 2015,236). Minyatür'ün teknik olarak kullanımı ise; "toprak boyalara, altın ve gümüşe yapışkan özellik kazandırmak için Arap zamkı ismi verilen bir madde eklenirdi. Minyatürlerdeki çizimleri çizmek ve ince ayrıntıları göstermek için yavru kedilerin tüylerinden yapılan çok ince fırçalar kullanılırdı"(https://bilimgenc.tubitak.gov.tr,2021).

Minyatür resminin geçmişine bakıldığında en eski örneklerin Orta Asya bölgesini işaret ettiği görülmektedir, "Minyatür, Suriyeli tüccarlar vasıtası ile İrlanda'ya gelmiş ve İrlandalı keşişlerin yazdıkları İncil kitaplarıyla da Avrupa'ya yayılmıştır, bu keşişlerin minyatür resimleri ile yazı bilmeyen Hıristiyanlara azizelerin hikâyelerini anlatmaya çalıştıkları biliniyor. Minyatürlerde bölgesel olarak farklılıklar görülmektedir bu sanatı kullanan devletler kendi yorumlama biçimlerini geliştirmişlerdir bu yüzden Türk devletleri ve diğer devletlerin kullandıkları minyatürler birbirlerinden ayrılmaktadır" (Turani, 2014,96-97).

Türk minyatür sanatı benimsenen din etrafında şekillenmiştir. Maniheizm, Budizm, İslâm dinlerinin etkisi bu sanatın yorumlanma biçimini etkilemiştir. Uygurların maniheizim dininin etkisiyle mabetlerine resim yapmaları duvar resimlerinin oluşmasına neden olmuştur. Bu resimler az olmakla beraber parçalar halindedir ama gerçekçi üslupları ve kendine has portre anlayışıyla Türk minyatür resminin gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Mabede adak getiren prensler konu edilmiş ve olay anını canlandıran resimler her detayı ile realist anlayışla yorumlanmıştır. Genellikle “koyu mavi ve kırmızı” renkler yoğun olarak tercih edilmiştir, fakat renk kullanımı canlı ve parlak tutulmuştur. Figürler, portreler, “ay yüzlü badem gözlü” olarak yorumlanmıştır. “Klasik Uygur minyatürü gelişimini 15. Yüzyıla kadar sürdürmüştür. Türkler bu sanatı gittikleri bölgelere de götürmüşlerdir ve inandıkları dine uygun biçimde yorumlamışlardır” (Aslanapa, 1986,851). Türk Devletleri vermiş oldukları Minyatür örnekleriyle bu sanatın gelişimine katkı sağladığı gibi tarih içerisinde de Minyatür Sanatı’nın izini sürmeyi kolaylaştırmışlardır.

“Anadolu Selçuklularının en parlak devri olan Alâeddin Keykubat zamanından kalma bir minyatürlü yazma, Uygur-Selçuklu üslûbunun en önemli eserlerindedir. Topkapı Sarayı Hazine Kitaplığında bulunan Varka ve Gülşah adındaki bu eser, bir aşk hikâyesini anlatan farsça mesnevi olup, aslen Azerbaycan’ın Hoy şehrinde gelen Nakkaş Mehmed ibn Abdülmümin tarafından Konya’da 13. yüzyılın ilk yarısında minyatürlenmiştir. Bunun içindeki ufak boyda 71 minyatür, kendi kıyafetleriyle Türk tiplerini devam ettirmektedir. Kubadabad Sarayı çinilerindeki figürler ve Uygur resminde görülen Türk tiplerinin benzerleridir. Varka ve Gülşah mesnevisindeki minyatürlerin Büyük Selçuklu minâî keramiklerinde canlandırılan Türk tipleriyle benzerliği açıktır” (Aslanapa,1986,852).

Görsel 1:Gülşah (solda) ve Varka'yı (sağda) gösteren bir minyatür

Osmanlı döneminde Fatih Sultan Mehmet’e sunulan Cerrahiyeiİlhaniyei isimli tıp kitabında kullanılan minyatürlerde hastalıkların nasıl tedavi edileceği anlatılmıştır. Bu yüzden figürler basit betimlenmiş konu ise net ve canlı bir yorumlama anlayışıyla aktarılmıştır. Konunun aktarımı ön planda tutulmuştur. Konunun aktarımı ve minyatürün öğreticilik özelliği dikkate alındığı için figürlerin tasvirine çok fazla önem verilmemiştir”(Aslanapa, 2017,369).

Görsel 2:Cerrahiyeiİlhaniyei kitabından bir kesit

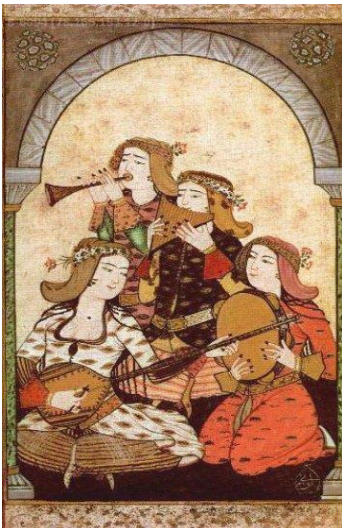
Fatih Sultan Mehmet'in çağırısı ile "1479 yılında Bellini İstanbul'a gelmiştir ve 1480 yılına burada kadar kalmıştır. Bellini çağında bir ressamın o kadar zaman Fatih sarayında çalışması, Türk sanatkarları üzerinde hiçbir etki yapmadan geçemezdi. Sanatçı kaldığı süre içinde Türk minyatür ustalarını etkilemiştir" (Aslanapa, 2017,369).

18.yy'a gelindiğinde dönemin en önemli minyatür ustası Levni görülmektedir. "Levni'nin asıl adı Abdülcelil Çelebidir. Lale Devri'nin canlı eğlence hayatını da canlandırmıştır. O, Lale Devri'nin 15 gün bayramlarını, III. Ahmet'in kızlarının düğünleriyle erkek çocuklarının sünnet düğünlerini, renkli ve hareketli anlatımı içinde yansıtmaktadır. Kişilerin karakteristik özelliklerini başarılı bir şekilde yorumlamıştır. "Vücut hareketleri, ellerin doğru görüntüye uygun çizimleri, Lale Devri'nin Batı'da olan Barok gözleme ne denli yakın olduğunu gösteriyor. Ancak onun resimlerinde Batı etkisinden söz edilemez. Ağaçlar, kuşlar, saksaganlar, zarif hareketler içinde verilmiştir. Ayrıca dikkatli gözlem, bitkilerin deseninde de görülmektedir." (Turani, 2014,667-668).

Görsel 3:Levni süvari adlı minyatürü (TSMK, Hazine, Albüm, nr. 2143, vr. 13b)

1700 tarihinden sonra batı etkisi dikkat çekmektedir. Batıdan gelen sanatçılar mimarlar batıya ilginin artmasına da neden olmuşlardır. "Hatta, Batılı sanatçıların İstanbul sarayına yerleştiği görülüyor. Gittikçe Osmanlı devletinin kendine özgü kültürü sönmeye başlıyor. (...) Melling, III. Selim'in mimarı olmuş ve ayrıca III. Selim'in kız kardeşi Hatice Sultan'ın sarayını ve bahçesini de tanzim etmiştir. Bütün bunlar, 1700 tarihinden itibaren Türk sanatının da nasıl Batı'ya bağlandığını açık olarak gösteren delillerdir. Türk resim sanatı minyatür resmi içinde gelişimini sürdürmüştür. Fakat bu ikiboyutlu, itibari renkli resim sanatı optik bir göz aldatıcılığı içindeki Avrupa resminin etkisiyle 1793 yıllarından itibaren önemini kaybetmeye başlamıştır" (Turani, 2014, 667-668).

Görsel 4:Levni çalgı çalan dört kadın

Yukarıda ki açıklamalar da Türk Resminin gelişim sürecine kısaca değinilerek, bu sürece ışık tutacak bazı bölümlere yer verilmiştir. Bölümler Türk Minyatür Sanatının tarih içerisinde var olma serüveni hakkındaki bilgilerden oluşmaktadır. Bu sanatının öğretim programındaki yeri ise, ‘Milli Eğitim Bakanlığı’nın yayınladığı Görsel Sanatlar Öğretim Programı’ nın ilgili başlıkları kullanılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

2. GÖRSEL SANATLAR DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI’NIN ÖZEL AMAÇLARI

Görsel Sanatlar Eğitiminde öğrencilerin üstün yetenekli olması veya sanatçı olması beklenmemektedir. Bu dersin amacı bireyin kendini özgür bir biçimde ifade edebilmesi görsel algısının gelişmesi, olumlu davranış kazanması ve kazandığı bu davranışları hayatında kullanabilmesi hedeflenmektedir. Aynı zamanda kendi kültürüne ait sanat dallarını bilen ve bunları araştıran, sanat tarihi bilincine sahip, sanat eserini dikkatli gözlemleyen ve yorum yapan, Görsel Sanatlar Dersinde etik kurallara uyan ve bu kuralları alışkanlık haline getiren, teknik ve teorik bilgileri açıklayabilen Görsel Sanatlar alanını öğrenmeye istekli bireyler yetiştirmek amaç edinmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı,2018, 8).

“Öğrenme alanları:

- ✓ Görsel İletişim ve Biçimlendirme,
- ✓ Kültürel Miras,
- ✓ Sanat Eleştirisi ve Estetik şeklindedir” (Milli Eğitim Bakanlığı,2018,11).

Öğretim programında belirtilen öğrenme alanları içerisinde “Kültürel Miras” öğrenme alanına baktığımızda, öğrencilerin kendi kültürel değerlerini bilmesi ve bu eserleri incelemesi, analizler yapması üzerinde durulmuştur. Geçmiş dönemlerde ortaya konulan eserlerin gelecek dönemlere katkısı, geçmiş ve gelecek arasında bu eserlerin köprü görevi taşıdığı açıklamalarına yer verilmiştir. Müze kavramı ile bu köprü daha da geniş bir perspektifle somut olarak öğrencilere sunulmuştur. Aynı zamanda Türk kültürünün yaşam anlayışı ve değerleri ile bağdaşan mimari unsurların da (darüşşifa, imarethane, sebil kervansaray vb. gibi) incelenmesi amaçlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı,2018,11-12).

Her sınıf düzeyinin (5, 6, 7, 8) kültürel miras öğrenme alanına ilişkin kazanımlar incelendiğinde:

5. Sınıflar için Türk kültürüne ait motifler, Türk kültürü ve farklı kültürler arasındaki benzerliklerin farklılıkların incelenmesi, Müze kavramı ile Görsel Sanat alanı arasındaki ilişki, bu alanda kullanılan malzemeler ve meslekler, geçmiş ve günümüz de yapılan eserlerin özellikleri kazanım olarak belirtilmiştir. Örneğin; Kendi kültürüne ait motif kavramı kazanımıyla ilgili yapılan açıklamaya bakıldığında halı, kilim, mimari, resim, takı, çini vb. gibi detaylandırmalara yer verilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı,2018,24).

6. Sınıf için hedeflenen kazanımlara baktığımızda; sanatçının eserini oluştururken seçtiği konu, malzeme, tekniğin incelenip açıklanması, Etnografya müzelerindeki geleneksel sanat örneklerinin incelenmesi gibi kazanım başlıkları görülmektedir. Aynı zamanda toplum için geleneksel sanatların önemi, Anadolu uygarlıklarının müzeler aracılığı ile incelenip aktarılması ve tarih-kültür ilişkisi, alana özgü mesleklerin özellikleri benzer ve farklı yönlerinin aktarılması kazanım başlıkları arasındadır. Aktarılan kazanımlar detaylandırılmıştır. Örneğin; Anadolu uygarlıklarının müze aracılığı ile incelenmesi Urartular, Frigler, Hattiler, Selçuklular vb. gibi uygarlıkların oyun, müze sepeti yöntemleriyle öğretilebileceği belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı,2018:26).

7. Sınıflar için, Sanat eserlerindeki üslup anlayışı, Sanat-Tarih-Kültür arasındaki ilişki, bunların birbirini nasıl etkilediği, Sanatçının toplumda ki önemi, katkıları ve farklı açılardan ele alınması açıklamalarına yer verilmiştir. Tarihi olayların sanat eseri üzerindeki etkisinden de söz edilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018,28).

8.Sınıf düzeyinde ki kazanımlar incelendiğinde ise; Sanat eserinin sosyal, ekonomik, politik faktörlerden etkilenmesi, sanatçının toplumdaki rolü, dönem üslup ve malzemelere göre eserlerin karşılaştırılması kazanımlarına yer verilmiştir. Bununla birlikte Müze kavramının üzerinde durulmuştur, eserlerin korunması ve önemini işaret eden kazanım başlığına da değinilmiştir. Tarihi eserler ilk başta bir milletin daha sonra bütün insanlığın ortak ürünleridir ve sanatın evrensel olma özelliğinin Müzeler aracılığı ile anlaşıldığı yapılan açıklamalarda belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018,31).

3. SONUÇ

Türk Minyatür sanatı III. Ahmet dönemine kadar önemli minyatür ustalarının katkısıyla özgün bir yorumlama anlayışıyla gelişim göstermiştir. Batı etkisiyle bu özgünlük ve minyatüre verilen önemde yerini

Avrupalı sanat anlayışına bırakmıştır. Tarih içerisinde yaşanan olaylar siyasi, sosyal ekonomik, vb. insanı, toplumu etkilemektedir bu olayların getirdiği yeniliklerden Türk sanatı da etkilenmiştir. Lale devrinde batıyı yakalama anlayışıyla atılan adımlarla Türk resmi önemini yavaş yavaş yitirmiştir. Bu noktada Türk minyatür resminin milli değer ve milli sanat anlayışı olarak unutulmaması, gelecek nesillere köklü bir resim tarihinin var olduğunun hatırlatılması ve bunun farkına varılması için Görsel Sanatlar Öğretim Programındaki öğrenme alanlarından yararlanıldığı görülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Görsel Sanatlar Öğretim Programında bulunan “Kültürel Miras” öğrenme alanı içerisinde Ortaokul kademesinde her sınıf düzeyine uygun, çeşitli kazanımlar verilmiştir. Bu kazanımlar içerisinde minyatür sanatına özgü ayrıca bir kazanım belirtilmemiştir ancak Türk Sanatlarının hepsinin tanıtılması öğretilmesi üzerine genel kazanım başlıkları bulunmaktadır. Belirtilen kazanımlar için açıklamalara, detaylandırmalara yer verilmiştir ve sarmal bir biçimde 5. Sınıftan 8. Sınıfa kadar kademeli olarak kazanımların içeriği genişletilmiştir.

KAYNAKÇA

Aslanapa,O.(1986).Türk Minyatür Sanatının Gelişmesi. Atatürk Kültür Merkezi Dergisi.851, 852

Aslanapa, O. (2017).Türk Sanatı.İstanbul:Remzi Kitabevi.

Konak, R.(2015). Minyatür Sanatı Bağlamında Minyatür ve Nakış Kelimelerinin Anlamına İlişkin Bilgiler. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 236

Milli Eğitim Bakanlığı. (2018).Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı(2018). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı

Turani, A. (2014). Sanat Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Turani, A. (2014). Dünya Sanat Tarihi. (Genişletilmiş Yeni Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Web:<https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/minyatur-sanati>.(Erişim Tarihi:27.12.2020)

Görsel Kaynakça

Görsel 1: Gülşah (solda) ve Varka'yı (sağda) gösteren bir minyatür. (ErişimTarihi:12.12.2020).Erişim:Web:https://tr.wikipedia.org/wiki/Varka_ile_G%C3%BC1%C5%9Fah

Görsel 2:Cerrahiyeiİlhaniyei kitabından bir kesit. (Erişim Tarihi: 14.12.2020). Erişim: Web:<https://www.sanatinyolculugu.com/cerrahiyyeyi-ilhaniye/>

Görsel 3:Levni'nin bir süvari minyatürü.(Erişim Tarih: 13.12.2020). Erişim: Web: <https://islamansiklopedisi.org.tr/levni>

Görsel 4:Levni çalgı çalan dört kadın. (Erişim Tarihi: 14.12.2020). Erişim: Web:<https://www.ensonhaber.com/galeri/caginin-otesinde-bir-osmanli-ressami-abdulcelil-celebi#>